

'Norby' – en ny svarta vinbärssort

Ett svarta vinbär, som utmärkte sig genom att inte angripas av gallkvalster, skilde sig från övriga sorter i försöket där olika svarta vinbärssorters känslighet för angrepp av vinbärsgallkvalster testades. Försöket redovisades i förra Hemträdgården. Mattias Iwarsson berättar här om sin upptäckt av den motståndskraftiga vinbärslplantan som nu blir en ny sort.

I början av 1980-talet bildades odlingslottsforeningen Ekebyodlarna i Uppsala. Jag hade något år innan samlat in en tistronbuske (lokalsamn för svarta vinbär) långt ute på skären i havsbandet i Roslagen. Den odlade jag i en stor snickrad trälåda på vår balkong i studentlägenheten vid Blodstensvägen. Jag hade även hittat en svartvinbärbuske på en så kallad "struts-tipp" vid Norby. Någon villaägare gick 15 meter från tomtgränsen in i Stadsskogen och tippade sitt trädgårdsavfall och troligen hade det följt med en liten vinbärskvist eller några bär som grott. Det hade blivit en liten buske som jag tog med mig hem. Snart

Sorten 'Norby' har ett upprätt växtsätt. Den är inte högavkastande men det kan bero på att sorten ännu inte är virusensad.

nog blev jag varse att tistronbusken hade en konstig sjukdom, då det bara blev ett par bär på busken varje år. Orsaken var gallkvalster lärde jag mig senare. De fick knopparna att svälla till runda, gröna kulor. Det kom varken blommor eller blad ur dem, utan bara hundratals med små kvalsterungar, osynliga för blotta ögat. När jag satte de båda buskarna bredvid varandra på min odlingslott, visade det sig att busken från Norby var helt frisk medan tistronet aldrig blev någon succé. Den gav några enstaka bär som smakade ljuvligt men till slut tog jag bort tistronet.

GOD SKÖRD

Busken från Norby däremot växte bra och började snart ge god skörd. Den måste ha blivit utsatt för ständiga infektioner i flera år utan att visa några symtom på angrepp. Sedan dess har jag gjort många förökningar med avläggare och sticklingar. Sorten har spritts ut i hela odlingslottsområdet och bland mina goda vänner här och där. Eftersom nästan alla svarta vinbär i hemträdgårdar är sjuka av gallkvalster, finns det en hel del att vinna på att få en kvalsterresistent sort.

Länge tyckte jag att buskarna liknade sorten 'Silvergieters Zwarte' som också

har ganska upprätt växtsätt, men frukterna skilde sig en hel del, visade det sig. Jag har skickat sticklingsmaterial till Programmet för odlad mångfald, POM, och även till Balsgård i hopp om att materialet ska kunna komma till nytta i växtförädlingen. Egenskapen att vara resistent

'NORBY' – NY SORT

Busken är upprättväxande och blir ibland mer än 1,8 m hög. Den är resistent mot gallkvalster och inte känslig för mjöddagg. Sorten är vinterhärdig i minst zon 4.

Klasen är 35–60 mm lång. Frukten är klotrund, 6–13 mm i diameter, foder brunt cirkulärt, 4–5 mm i diameter. Fruktskaft 2–4 mm, klasens första ibland förlängt till 8–11 mm, stödblåd 1–3 mm, ofta avfallande. Färgen är jämnt svart med små bruna punkter, mindre och tätare runt fodret. Fruktkött gråviolet, geléartat med vita kärllsträngar. 10–18 bruna, äggformade, 2 mm långa frön med en kärllsträng till varje. Huden är seg, tjock och avger en kraftigt violetteröd färg.

Blomklasar undersöktes den 24 maj 2010. På en äldre buske var fördelningen av antalet blommor i klasarna: 1 blomma (3) 7%, 2 blommor (4) 9%, 3 bl. (5) 11%, 4 bl. (5) 11%, 5 bl. (13) 29%, 6 bl. (12) 27% och 7 bl. (3) 7%. Räknet på 45 blomklasar (vilka anges inom parentes).

Mognadstiden kontrollerades den 28 juli. Vid kontroll av 100 klasor hade 14 (=14%) ett bär per klase, 41 (=41%) två bär, 27 (=27%) tre bär, 14 (=14%) fyra bär, 3 (=3%) fem bär och 1 (=1%) klase hade sex bär. Båret i klasens ände var vanligtvis mindre och faller ofta av vid full mognad. 100-bärsvikten vid detta datum var 57 gram.

En kontroll på treåriga buskar den 13 augusti visade att 100-bärsvikten var 70 gram. Alltså unga buskar har större bär i genomsnitt eller bären sväller med regnen under sommaren.

Smak: bären och bladen har en stark, kryddig arom och smaken är mycket stark och fyllig. Får bären sitta till slutet av augusti sötnar de långsamt och behåller den fylliga aromen.

Ett pressat herbariematerial, Iwarsson 2011, av den nya sorten kommer att läggas i Evolutionsmuseet, Botanik vid Uppsala universitet.

Exempel på blomklasarnas utseende den 24/5 2010.

Bären är nästan klotrunda, ibland med stiftet utstickande.

mot gallkvalster borde kombineras med fler och större bär. Smaken är det inget fel på, men den är inte direkt högavkastande. Kanske beror det på att sorten inte är virusrensad.

– Om några år när POM har utvärderat sorten kommer den antagligen att placeras i ett av klonarkiven och då görs den också tillgänglig för någon plantskola som vill föröka den för försäljning till allmänheten, enligt Jens Weibull, samordnare för programmet.

SORTBESKRIVNING

I faktarutan på förra sidan följer en beskrivning av den nya sorten som jag kallar 'Norby', efter fyndplatsen. Antagligen kommer man i framtiden att kunna spåra denna sort till någon känd sort som fanns tillgänglig på 1940-60-talen kanske, med tanke på villornas ålder i närheten av tippen. Då får väl detta namn bli en synonym. Möjligheten finns också att det är en frösädd och då kan det vara en korsning mellan några kända sorter och då är

den säkert unik och behöver ett namn. Sorten är med i föregående nummer av Hemträdgården och har förekommit tidigare i text på några ställen (bland annat i Koloniträdgården 2011, nr 1) och då under namnet "Mattias" med förklaringen att den kommer från Uppsala.

Text och bild: Mattias Iwarsson, Centrum för biologisk mångfald (CBM), Uppsala